

Шкроміда В.В.
РЕЙТИНГОВА ОЦІНКА
ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

Стратегічне управління економічними суб'єктами на мікрорівні здійснюється на основі економічного аналізу, в якому важливе місце посідає оцінка фінансового стану підприємства. В сучасних умовах господарювання оцінку фінансового стану найкраще здійснювати на основі рейтингового порівняння підприємства, що являється важливим джерелом інформації для формування та прийняття оптимального управлінського рішення в конкретних реаліях фінансово-господарській діяльності.

Рейтингова оцінка являє собою комплексну оцінку якості функціонування господарської одиниці на основі аналізу фінансового стану, визначення загального рейтингу, а також ранжування результатів і порівняння їх з рейтингами інших підприємств-конкурентів та підприємства-еталона.

Одержана рейтингова оцінка дозволяє вирішити два основні завдання:

- визначити ймовірність загрози банкрутства;
- визначити місце суб'єкта господарювання серед підприємств-конкурентів за абривізований період.

Основними етапами запропонованої методики комплексної рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є:

- збір та обробка вихідної інформації за період, що аналізується;
- формування системи показників, які використовуються для рейтингової оцінки фінансового стану підприємства, та їх класифікація;
- розрахунок загального рейтингу підприємств;
- ранжування підприємств за кінцевим рейтинговим показником.

Відносні показники, які застосовуються для визначення рейтингової оцінки, сформовуються у групи. Дані являються узагальнюючими показниками економічного аналізу системи фінансового стану в розрізі основних підсистем даного аналізу, таких як показники платоспроможності, оборотності, трансформації, ефективності та потенційного росту.

Розглянемо застосування рейтингової оцінки у промисловості будівельних матеріалів. Для прикладу запропоновано облікові дані з розрахунком середньостатистичного підприємства даної галузі.

Основними джерелами вхідної інформації для розрахунку показників всіх груп, які використовуються в рейтинговій оцінці фінансового стану підприємства, є бухгалтерський Баланс, Звіт про фінансові результати і, після попереднього перетворення, відповідні форми річної звітності в аналітичному вигляді (табл. 1-3).

Таблиця 1

Аналітичний баланс (ф. 1)

Умовна назва показника	Коди рядків або формула розрахунку	Умовне позначення
1	2	3
АКТИВ		
Поточні активи	р. 260	ПА
Кошти	р.230+р.240	К
Вартість запасів	р.100+р.110+р.+120+р.130+р.140	ВЗ
Оборотні активи	р.260+р.270	ОА
Основні виробничі фонди	р.030	ОВФ
Виробничі фонди	р.030+р.100+р.120	ВФ
Фінансові інвестиції	р.045+р.220	ФІ
Сума активу (пасиву)	р.280 (р.640)	Σ А (Σ П)
ПАСИВ		
Власний капітал	р.380+р.430+р.630	ВК
Довгострокові зобов'язання	р.480	ДЗ
Поточні пасиви	р.620	ПП
Власні обігові кошти	р.380+р.430-р.080	ВОК

Таблиця 2

Аналітичний Звіт про фінансові результати (ф.2)

Умовна назва показника	Коди рядків або формула розрахунку	Умовне позначення
Чиста виручка	р.035	ЧВ
Собівартість реалізації	р.040	СР
Валовий прибуток	р.050	ВП
Чистий прибуток	р.220	ЧП
Прибуток від операційної діяльності	р.100	ПОД
Прибуток від звичайної діяльності	р.190	ПЗД
Прибуток від інвестиційної діяльності	р.130-р.160	ПІД

Таблиця 3

Аналітичні бухгалтерські дані

Умовна назва показника	Умовне позначення
Капітальні затрати	---
Трудові затрати	---

Аналіз платоспроможності здійснюється на основі аналітичних таблиць фінансових коефіцієнтів ліквідності та фінансової стійкості. Під терміном “ліквідність” розуміють фінансові можливості підприємства для погашення своїх поточних зобов’язань.

Платоспроможність підприємства є більш узагальнюючим поняттям ліквідності і, в свою чергу, характеризується поняттям фінансової стійкості. Підприємство може мати ліквідну структуру балансу і в цей час бути фінансово нестійким. На практиці подібні приклади зустрічаються часто, тому

платоспроможність підприємства необхідно визначати, враховуючи не тільки значення коефіцієнтів ліквідності балансу, але й фінансової стійкості.

За допомогою коефіцієнтів ліквідності в системі рейтингової оцінки підприємства визначається здатність підприємства забезпечувати свої поточні зобов'язання. Як правило, найбільш загальний показник ліквідності визначається як відношення поточних активів (оборотного капіталу) та поточних пасивів. Проте необхідно відзначити, що не всі складові оборотного капіталу мають однаковий ступінь ліквідності, тобто здатність до трансформації у грошовий вигляд. Найбільшою ліквідністю володіють грошові засоби і, оскільки не мають потреби трансформуватись у самих себе, вони є абсолютно ліквідними. Тоді як, наприклад, дебіторська заборгованість володіє значно меншою ліквідністю, оскільки її погашення, а відповідно, і надходження грошових засобів на рахунки підприємства регулюється відповідними термінами погашення. Отож, можна зробити висновок, що кожна частина оборотного капіталу підприємства, володіючи своїм ступенем ліквідності, у відношенні до суми поточних зобов'язань показує, яку частку цих зобов'язань підприємство "погасить" у випадку її перетворення у грошову форму.

У літературі з фінансового аналізу існує в цілому спільна думка щодо показників ліквідності, проте найбільш загальноприйнятими є: коефіцієнт ліквідності поточної (покриття), коефіцієнт ліквідності швидкої та коефіцієнт ліквідності абсолютної.

Рейтинговий аналіз платоспроможності відображає ступінь фінансової стійкості підприємства, яка змінюється від стійкої до критичної. Даний елемент рейтингового аналізу фінансового стану включає в себе цілий ряд коефіцієнтів, котрі базуються під різними точками зору авторів вітчизняних і зарубіжних методів фінансового аналізу. Проте, найбільш загальноприйнятими вважаються наступні чотири показники фінансової стійкості: коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами; коефіцієнт фінансової незалежності (автономії); коефіцієнт фінансової стійкості; коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів.

Методологія розрахунку показників групи платоспроможності рейтингової оцінки фінансового стану наведено у табл. 4.

Таблиця 4

Показники платоспроможності

Назва показників	Формула розрахунку	Оптимальні границі показників
ПОКАЗНИКИ ЛІКВІДНОСТІ		
Коефіцієнт ліквідності поточної (покриття)	$K_{Л.П.} = ПА / ПП$	Критичне значення $K_{Л.П.}=1$; при $K_{Л.П.}<1$ підприємство має ліквідний баланс і навпаки.[2]
Коефіцієнт ліквідності швидкої	$K_{Л.Ш.} = ПА-ВЗ / ПП$	За [5] має бути $K_{Л.Ш.}\geq 1$; у міжнародній практиці [4] $K_{Л.Ш.}=0,7-0,8$
Коефіцієнт ліквідності абсолютної	$K_{Л.А.} = К / ПП$	За [2] має бути $K_{Л.Ш.}=0,2-0,35$
ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ		
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	$K_{З.В.К.} = ВОК / ОА$	За [2] $K_{З.В.К.}>0,1$; за [5] $K_{З.В.К.}=0,2$
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	$K_{АВТ} = ВК / \sum П$	За [2] має бути $K_{АВТ}\geq 0,5$
Коефіцієнт фінансової стійкості	$K_{Ф.С.} = ВК+ДЗ / \sum П$	За [2] має бути $K_{Ф.С.}=0,85-0,9$
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	$K_{ЗАП} = ВОК / ВЗ$	$K_{ЗАП}\geq 0,5$

Системна оцінка діяльності підприємства для цілей розрахунку його рейтингового показника буде неповною без визначення ймовірності банкрутства, яка обчислюється за допомогою так званої “Z-моделі” Альтмана:

$$Z = 3,3K_1 + 1,0K_2 + 0,6K_3 + 1,4K_4 + 1,2K_5, \quad (1.1)$$

де K_1 - прибуток до сплати процентів і податків / активи;

K_2 - виручка від реалізації / активи;

K_3 - ринкова (балансова) вартість власного капіталу / залучений капітал;

K_4 - реінвестований прибуток / активи;

K_5 - власні обігові кошти / активи.

За кодами річної звітності даний розрахунок буде мати наступний вигляд:

$$K_1 = 050(\text{ф.2}) / 280(\text{ф.1});$$

$$K_2 = 010(\text{ф.2}) / 280(\text{ф.1});$$

$$K_3 = 300(\text{ф.1}) / 480 + 620(\text{ф.1});$$

$$K_4 = 340 + 630 + 350 + 360 + 370(\text{ф.1}) / 280(\text{ф.1});$$

$$K_5 = 380 + 430 - 080(\text{ф.1}) / 280(\text{ф.1}).$$

Ймовірність банкрутства визначається наступними величинами Z:

- 0,8 і менше – дуже висока;
- від 0,9 до 2,6 – висока;
- від 2,7 до 2,9 – можлива;
- 3,0 і більше – дуже низька.

Показники оборотності активів мають велике значення для оцінки фінансового стану підприємства, оскільки швидкість обороту капіталу (перетворення його в грошову форму) має безпосередній вплив на платоспроможність, а також відображає рівень виробничо-технічного потенціалу підприємства та впливає на нього. Методика рейтингового аналізу групи показників оборотності покликана дати відповідь на запитання, пов'язані з ступенем використання частини капіталу, вкладеної у дане підприємство. У методиці наведено розрахунок низки показників оборотності, який дає найбільш цілісне та ґрунтовне відображення господарської активності підприємства (табл.5).

Показники оборотності капіталу

Назва показників	Формула розрахунку	Оптимальні границі показників
Коефіцієнт ресурсовіддачі	$K_{P.B.} = ЧВ / \sum A$	Характеризує скільки отримано чистої виручки від реалізації продукції на одиницю коштів, інвестованих в активі.
Коефіцієнт оборотності інвестованого капіталу	$K_{OIK} = ЧВ / ВК + ДЗ$	Показує швидкість обороту усього інвестованого капіталу у підприємство
Коефіцієнт фондівіддачі	$K_{ФВ} = ЧВ / ОВФ$	Характеризує розмір чистої виручки від реалізації продукції, який припадає на одиницю основних виробничих фондів.
Коефіцієнт оборотності запасів	$K_{O.3.} = СР / ВЗ$	Показує час, необхідний для продажу матеріально-виробничих запасів. Збільшення оборотності показує позитивний ефект на результати діяльності підприємства. Зменшення швидкості обороту звичайно свідчить про проблеми, пов'язані зі збутом.
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	$K_{O.B.K.} = ЧВ / ВК$	Показує швидкість обороту власного капіталу підприємства, тобто скільки чистої виручки припадає на одиницю власного капіталу.

Стабільне функціонування господарського суб'єкта залежить від його здатності забезпечувати достатній об'єм доходу (прибутку) від різних

напрямків діяльності (звичайної, фінансової, інвестиційної). Ефективність роботи підприємства в загальному характеризується різними показниками рентабельності. Відносний характер цих показників дозволяє практично виключити вплив інфляції на визначення рейтингової оцінки. Важливість показників рентабельності для аналізу фінансового стану полягає в тому, що за їх допомогою можна оцінити кінцеві результати фінансово-господарської діяльності підприємств та підготувати інформацію для прийняття управлінських рішень в області інвестиційної політики та ціноутворення. Показники рентабельності можна об'єднати у декілька груп: рентабельність виробничої діяльності, рентабельність реалізації та рентабельність (доходність) капіталу (табл. 6).

Таблиця 6

Показники рентабельності

Назва показників	Формула	Оптимальні границі показників
1	2	3
РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ ВИРОБНИЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ		
Рентабельність виробничої діяльності за валовим прибутком	$R_{ВП} = ВП / СР$	Характеризує ефективність витрат, здійснених підприємством на виробництво продукції та її реалізацію.
Рентабельність виробничої діяльності за чистим прибутком	$R_{ЧП} = ЧП / СР$	Визначає ефективність всіх витрат, здійснених підприємством в процесі своєї діяльності.
РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ		
Рентабельність реалізації продукції (послуг) за прибутком від операційної діяльності	$R_{ПОД} = ПОД / СР$	Показує, настільки ефективно підприємство веде свою операційну діяльність.

1	2	3
Рентабельність реалізації продукції (послуг) за чистим прибутком	$R_{\text{ЧП}} = \text{ЧП} / \text{ЧВ}$	Служить орієнтиром для оцінки конкурентноздатності продукції (послуг), одночасно показуючи, скільки прибутку отримує підприємство з грошової одиниці продажу;
РЕНТАБЕЛЬНІСТЬ (ДОХОДНІСТЬ) КАПІТАЛУ		
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	$R_{\text{ПЗД}} = \text{ПЗД} / \sum A$	Показує об'єм прибутку від звичайної діяльності, який припадає на одиницю коштів, інвестованих в активи.
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	$R_{\text{ЧП}} = \text{ЧП} / \sum A$	Показує скільки припадає прибутку на одиницю інвестованих в активи коштів.
Рентабельність власного капіталу	$R_{\text{ВК}} = \text{ЧП} / \text{ВК}$	Визначає ефективність використання наявного у підприємстві власного капіталу.
Рентабельність виробничих фондів	$R_{\text{ВФ}} = \text{ЧП} / \text{ВФ}$	Оцінює ефективність (доходність) використання виробничих фондів.
Рентабельність інвестиційної діяльності	$R_{\text{ІД}} = \text{ПІД} / \text{ФІ}$	Оцінює ефективність інвестиційної діяльності.

При здійсненні фінансового аналізу господарської діяльності підприємства необхідно оцінити її ефективність та простежити тенденцію потенційного розвитку. З вищенаведених показників, які характеризують одну сторону економічного аналізу підприємства, для достовірних цілей рейтингової оцінки фінансового стану необхідно важливу увагу виділити таким показникам як: коефіцієнт виробітку та коефіцієнт потенційного розвитку.

Коефіцієнт виробітку:

$$K_{\text{виробітку}} = \text{Додана вартість} / \text{Трудові затрати}$$

Даний коефіцієнт показує, у скільки раз додана вартість “погашає” розрахунково-платіжну відомість. Для ефективно працюючого підприємства є характерна висока додана вартість по відношенні до трудових затрат.

Коефіцієнт потенційного розвитку підприємства:

$$K_{\text{потенційного розвитку}} = \text{Капітальні затрати} / \text{Додана вартість}$$

Мінімальне значення цього коефіцієнта по відношенні з іншими підприємствами або його зниження за останні роки показує, що у підприємстві існують труднощі щодо свого розвитку. Високе значення коефіцієнта по відношенні з іншими фірмами-конкурентами чи його стабільність за декілька років показує, що для підприємства є сприятливі перспективи розвитку.

Розрахунок кінцевого показника рейтингової оцінки базується у порівнянні підприємств по кожному показнику фінансового стану з умовним підприємством-конкурентом, який має найкращі результати. В якості параметрів оцінки можуть виступати також абривізовані періоди фінансово-господарської діяльності того ж підприємства з метою визначення динаміки значень оціночних показників для пошуку додаткових резервів розвитку та ефективності економічної діяльності, що здійснюється господарським суб'єктом.

Математичний алгоритм рейтингової оцінки фінансового стану можна відобразити у виді.

1. Вхідна інформація подається у формі матриці a_{ij} (табл. 7), де $i = 1, n$ – номери показників; $j = 1, m$ – номери підприємств.
2. В матриці виділяємо додаткову колонку $m+1$, в якій максимізують значення показників (показники еталонного підприємства).
3. Показники матриці a_{ij} стандартизуються по відношенні до відповідного показника еталонного підприємства, який відображений в стовпчику $m+1$:

$$x_j = a_{ij} / \max a_{ij}$$

4. У випадку, коли аналітик вводить додаткові вагові коефіцієнти, які визначаються експертним шляхом, то вони також знаходять відображення в

математичній моделі рейтингової оцінки фінансового стану.

5. Значення рейтингової оцінки визначається за наступною формулою:

$$P_j = [\sum q_i x_{ij}]^{1/2}, \quad i = 1, n; \quad j = 1, m; \quad q_i \leq 1, \quad (1.2)$$

де P_j – рейтингова оцінка для j – го підприємства;

x_{ij} – стандартизований i – ий показник j – го підприємства;

q_i – ваговий коефіцієнт i – го показника, розрахований аналітиком.

На завершальному етапі рейтингового аналізу фінансового стану підприємства результати, отримані за коефіцієнтами оцінки фінансового стану, узагальнюються на основі алгоритму рейтингової оцінки і відображаються в формі таблиці 7.

Таблиця 7

Результати рейтингової оцінки фінансового стану підприємства

Показник*	Підприємство					Еталонне підприємство** ($y_{m=1}$)
	y_1	y_2	y_3	...	y_m	
1	2	3	4	5	6	7
x_1						
x_2						
x_3						
...						
x_m						
Рейтингова оцінка						
Ранг підприємства						

* Показники рейтингової оцінки розміщені по групах і з метою більш детального рейтингового аналізу фінансового стану можливе визначення рейтингової оцінки по кожній групі показників.

** Колонка “Еталонне підприємство” формується на основі вибірки найкращих значень показників, які застосовуються в рейтинговому аналізі.

Відобразимо застосування запропонованої методики визначення рейтингової оцінки на прикладі середньостатистичного підприємства промисловості будівельних матеріалів (табл. 8).

Таблиця 8

Рейтингова оцінка фінансового стану підприємства за 1999-2001 рр.

Показник	1999р.	2000р.	2001р.	Еталонне підприємство
1	2	3	4	5
ПОКАЗНИКИ ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ				
Ліквідність				
Коефіцієнт ліквідності поточної (покриття)	3,867	4,283	4,147	4,283
Коефіцієнт ліквідності швидкої	2,819	3,396	3,321	3,396
Коефіцієнт ліквідності абсолютної	0,027	0,025	0,019	0,027
Фінансова стійкість				
Коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами	0,693	0,629	0,720	0,720
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	0,914	0,925	0,911	0,925
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,9143	0,9251	0,9114	0,9251
Коефіцієнт забезпечення власними обіговими коштами запасів	2,555	3,036	3,617	3,617
Z-модель Альтмана	1,4205	1,5623	1,5558	1,5623

1	2	3	4	5
ПОКАЗНИКИ ОБОРОТНОСТІ КАПІТАЛУ				
Коефіцієнт ресурсовіддачі	0,0942	0,1014	0,1140	0,1140
Коефіцієнт оборотності інвестованого капіталу	0,1032	0,1096	0,1251	0,1251
Коефіцієнт фондівіддачі	0,1422	0,1496	0,1811	0,1811
Коефіцієнт оборотності запасів	0,9709	1,4331	1,4667	1,4667
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	0,1032	0,1096	0,1251	0,1251
ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ (ДОХОДНОСТІ) ПІДПРИЄМСТВА*				
Рентабельність виробничої діяльності				
Рентабельність виробничої діяльності за валовим прибутком	0,0704	0,0681	0,0617	0,0704
Рентабельність виробничої діяльності за чистим прибутком	-	0,0265	0,0239	0,0239
Рентабельність реалізації				
Рентабельність реалізації продукції (послуг) за прибутком від операційної діяльності	-	0,0370	0,0334	0,0370
Рентабельність реалізації продукції (послуг) за чистим прибутком	-	0,0248	0,0225	0,0248
Рентабельність капіталу				
Рентабельність активів за прибутком від звичайної діяльності	-	0,00251	0,00256	0,00256
Рентабельність капіталу (активів) за чистим прибутком	-	0,002515	0,002563	0,002563

1	2	3	4	5
Рентабельність власного капіталу	-	0,00272	0,00281	0,00281
Рентабельність виробничих фондів	-	0,00355	0,00396	0,00396
Рентабельність інвестиційної діяльності	-	-	-	-
ПОКАЗНИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА ПОТЕНЦІЙНОГО РОЗВИТКУ*				
Коефіцієнт виробітку	0,9260	0,4792	0,4505	0,9260
Коефіцієнт потенційного розвитку	-	-	-	-
Рейтингова оцінка	5,9543	6,7816	6,9531	7,1220
Ранг підприємства	3	2	1	0

* Дані групи показників в системі рейтингової оцінки середньостатистичного підприємства не враховуються, оскільки відсутня база порівняння цих показників.

В залежності від мети та завдання до системи рейтингової оцінки фінансового стану можуть бути також віднесені і інші додаткові показники. Ці показники в комплексі з вищерозглянутими дозволяють одержати узагальнюючу рейтингову оцінку, яка характеризує як становище, так і динаміку діяльності підприємства.

Особливістю методики рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є те, що всі показники мають спільний характер, тобто високий рівень показника – позитивна оцінка фінансового стану підприємства, що аналізується. Таким чином, основними перевагами наведеної методики рейтингової оцінки фінансового стану підприємства є:

- принцип комплексності і різноманітності підходів для аналізу фінансового стану підприємства являється методологічною базою запропонованої методики;

- рейтингова оцінка базується на принципі порівняння, тобто враховуються реальні дані конкурентів, а також можуть враховуватися дані самого підприємства в динаміці;
- процес визначення рейтингової оцінки створює інформаційну базу для пошуку невикористаних резервів та прийняття управлінських рішень з метою збільшення ефекту від фінансово-господарської діяльності суб'єкта;
- еластичність алгоритму розрахунку надає математичній моделі можливості порівняння рейтингової оцінки господарювання підприємства;
- аналіз фінансового стану із застосуванням рейтингової оцінки дозволяє виявити відхилення показників виробничо-господарської діяльності підприємства від відповідних показників інших підприємств-конкурентів.

Список використаної літератури

1. Методичні рекомендації по аналізу фінансово-господарському стану підприємств та організацій: Лист Державної податкової адміністрації України від 27.01.98.
2. Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій: Затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству від 27 червня 1997 р.// Держ. інформ. бюл. про приватизацію.-1997. - №12.
3. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз. – К.: МАУП , 2000. – 146 с.
4. Ковальов В.В. Финансовый анализ. – М.: Финансы и статистика. – 1998. – 512 с.
5. Нікбахт Е., Гропеллі А. Фінанси. – К.: Основи, 1993. – 384 с.
6. Шеремет А.Д., Сайфулин А.С. Финансы предприятий. – М.: 1998. – 344 с.

